O PERSPECTIVĂ COGNITIVĂ ASUPRA STUDIILOR LITERARE (II)*

Gabriela Tucan
(Universitatea de Vest din Timişoara)
gabriela.tucan@e-uvt.ro

A Cognitive Approach to Literary Studies (II)
The working assumption of this paper considers whether an engagement with cognitive sciences can change the ways we do and read literary studies. For both pragmatic and theoretical reasons, the new science of cognitive poetics sets out to show that literary studies have much to gain from the intersection of various cognitive disciples. On the other hand, the immediate implications of such an intellectual endeavour can be mutually profitable for both literary studies and cognitive research itself. Cognitively-informed literary theories look into our cultural artefacts for marks of commonly shared cognitive patterns and human commonalities. However, the foundations of such an approach to literature lie directly in cognitive linguistics; hence, a large part of this study is dedicated to the presentation of a series of concepts and operations shared by cognitive linguistics. What cognitive linguists propose, in essence, is an analysis of the human ability to understand and create meanings. The body of research in cognitive linguistics outlined here, though highly selective, proves its substantial results and applications in other neighbouring areas concerned with the nature of language as a product of our general cognitive abilities.

Keywords: *cognitive poetics, cognitively-oriented literary studies, cognitive linguistics, embodied cognition, categorization, frames, conceptual metaphor, metonymy*

Ce pot face ştiinţele cognitve pentru literatură? Poetica cognitvă: un răspuns.

De-a lungul timpului literatura a fost adesea considerată un caz mult prea particular pentru a ne transmite ceva relevant despre funcţionarea minţii umane, aşa încât ştiinţele cognitive nu i-au acordat suficientă atenţie. Mai nou, însă, prin dezvoltarea unei noi ramuri a ştiinţelor cognitive, poetica cognitivă, se încearcă un studiu mai amănunţit al actelor de lectură în cursul cărora au loc, cel mai probabil, procese cognitive însemnate care pot dezvălui detalii importante despre funcţionarea generală a minţii umane. Scopul unui astfel de demers este acela de a demonstra că înţelegerea proceselor care se desfăşoară în timpul actului de lectură nu se opreşte la o simplă aprofundare a textului în cauză, ci oferă o măsură ştiinţifică lecturii şi, în ultimă instanţă, face legătura între poetică şi celelalte ştiinţe cognitive, cum ar fi lingvistica sau psihologia cognitivă, inteligenţa artificială sau ştiinţele medicale care studiază sistemul nervos.

Cadrul de interes al poeticii cognitive este ambiţios prin intenţii, susţinând că textul supus unei lecturi serioase, reflexive trece, în fapt, printr-o ştiinţă a lecturii, şi nu printr-o simplă citire în care sensurile rămân captive în mintea cititorului, fără a fi împărtăşite şi mai apoi fără a fi supuse unei dezbateri de lectură. Poeticianul Peter Stockwell este una dintre primele voci care aduce în discuţie legitimitatea unei ştiinţe a lecturii în cartea sa *Cognitive Poetics: An Introduction* (2002), în a cărei introducere se explică conexiunile inerente dintre corp, minte şi literatură. Procesul de lectură, spune Stockwell, vehiculează „un set de date care activează principii şi modele generale în schimbul dintre text şi cititor" (Stockwell 2002: 2; trad. autorului), o definiţie cu un grad mult prea ridicat de abstracţie. Înţelegerea proceselor concrete care devin funcţionale atunci când ne angajăm în lectură nu trebuie pusă în termeni abstracţi sau pur teoretici. Nu există, aşadar, în opinia lui Stockwell, un model general-valabil care poate fi aplicat în abstract lecturii, de aceea răspunsul (adică, o definiţie a lecturii) ar trebui căutat în lectura multiplă, „în detaliul şi calitatea a multor lecturi diferite. Fiecare lectură este importantă

BDD-A8595 © 2013-2014 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:56:06 UTC)

pentru noi; lecturile nu sunt doar simple mijloace spre un sfârşit abstract. Într-adevăr, în detaliul lecturilor stă întreg interesul şi fascinaţia." (Stockwell 2002: 2; trad. autorului)

Lectura, înțeleasă în spiritul poeticii cognitive, pornește de la cunoașterea amănunțită a *contextului* în care este citit textul şi care îi va oferi sens acestuia. Există tot atâtea sensuri câte contexte, cu menţiunea pe care o face P. Stockwell (2002) potrivit căreia întotdeauna trebuie să existe o evaluare adecvată a contextului pentru a putea da un sens "corect" textului. Lectura nu are deci un statut obiectiv, ci este mereu redefinită în funcţie de circumstanţele în care se produce. Din punctul acesta de vedere, al relaţiei dintre text şi context, literatura, mai exact limbajul literar creativ, se deschide spre circumstanţial şi spre uzul curent al limbii, înţelese dintr-o perspectivă socio-culturală, dar şi una pur personală.

Întreg demersul și principiile poeticii cognitive trebuie înțelese în logica şi spiritul ştiinţelor cognitive, cu precădere în linia impusă de lingvistica şi psihologia cognitivă. Premiza fondatoare a acestor două ştiințe arată că toate formele de expresie şi de percepţie conştientă sunt strâns legate de circumstanţele biologice şi materiale în care se află un individ la un moment dat. Exemplul larg vehiculat și care poate ilustra acestă conexiune este acela al unei serii de structuri metaforice construite cu adverbele locative „jos" şi „sus", primul cu sens pozitiv, însemnând automat că tot ce se află sus se poate identifica cu binele, cu sensuri productive sau cu ceva de admirat, în timp ce toate elementele localizate în spațiul din jos sunt, prin opoziţie, neproductive, inutile, nedemne de luat în seamă. Toate aceste concepte şi înțelegerea lor sunt condiţionate de experienţa noastră cognitivă acumulată prin înseşi existenţa materială: „Asta înseamnă că toate experienţele noastre, cunoaşterea, credinţele şi deziteratele noastre depind de modele de limbaj şi sunt exprimabile doar prin acestea, modele de limbaj care îşi au originea în existenţa noastră materială." (Stockwell 2002: 5; trad. autorului)

Punct și de la capăt: lingvistica cognitivă.

Capacităţile noastre cognitive pe care le utilizăm atunci când producem limbajul şi sensul acestuia sunt capacităţi de cogniţie generale, recognoscibile independent de abilitatea umană de a folosi limbajul. Plecând de la această premiză, lingvistica cognitivă îşi propune un demers prin care să poată investiga producerea de sens, mai exact modul în care este creat acesta, care sunt condiţiile de comunicare a sensului, precum şi modalitatea în care se acţionează asupra sensului. Altfel spus, scopul lingvisticii cognitive poate fi rescris prin redefinirea relaţiei dintre sistemul cognitiv al minţii, limbaj şi cultură, elemente folosite de lingvistul Zoltán Kővecses în titlul studiului său introductiv în lingvistica cognitivă*, Limbaj, minte şi cultură* (2006) *(Language, Mind, and Culture).* Lingvistica cognitivă poate fi considerată mai puţin o teorie a limbajului, şi mai mult o teorie a producerii de sens, în plan lingvistic, dar şi în plan social şi cultural. Mintea umană şi procesele mentale, având drept scop producerea de sens, intră acum în relaţie directă cu limbajul şi cultura în care se utilizează respectivul limbaj. Acesta ar fi şi scopul principal al lingvisticii cognitive: o încercare de a oferi o perspectivă coerentă asupra sensului şi, mai ales, asupra rolului pe care îl are acesta în cogniţie, limbaj şi cultură.

Într-adevăr, pentru o mai bună înțelegere a scopului exact al lingvisticii cognitive trebuie inventariat setul de întrebări cu care lucrează, şi evident, răspunsurile pe care această ştiință le oferă acestor întrebări clarificatoare. Precizez că demersul care urmează se datorează în mare măsură cercetărilor întreprinse în lingvistică de Zoltán Kővecses în lucrarea mai sus citată. În primul rând, ca ştiinţă a cogniţiei, lingvistica cognitivă caută să înţeleagă modul în care se acumulează cunoştinţele despre lume, precum şi natura acestora, şi mai apoi modalitatea în care acestea sunt reprezentate în mintea umană, populată de fenomene diverse, cunoscute în mod tradiţional ca facultăţi ale minţii. Printre elementele prezente în mintea umană apar cu precădere cele dobândite prin experinţa cotidiană (spre exemplu, emoţia, atenţia, intenţionalitatea etc) sau cele care se referă la memorie, voliţie, gândire şi altele. Pe lângă aceste facultăţi, acceptate ca

BDD-A8595 © 2013-2014 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:56:06 UTC)

aspecte stabile ale minţii, apare şi limbajul, iar întrebarea la care lingviştii încercă să răspundă este dacă acesta reprezintă o facultate mentală, cu acelaşi statut ca a celorlalte facultăţi, sau dacă, din contră, limbajul are un statut special în economia minţii. Şi de aci o altă întrebare, aceea care caută să rezolve ecuaţia dintre limbaj şi cogniţie: este limbajul o expresie a gândirii sau, prin opoziţie, limbajul este cel care modelează gândirea? În aceeaşi linie de idei, limbajul va fi înţeles fie ca o formă bine structurată sau chiar pre-structurată, fie ca o formă care serveşte strict comunicării de sens. Pe scurt, problema este dacă limbajul reprezintă o abilitate înnăscută sau una dobândită. Un posibil răspuns poate fi dat dacă se ia în considerare un alt raport, acela dintre minte şi realitatea externă. Totuşi, înaintea stabilirii acestui raport, există şi o altă dilemă referitoare la natura realităţii, a lumii înconjurătoare: modul în care ne raportăm realităţii sau dacă înţelegem lumea ca o structură independentă de orice observator uman sau, poate invers, percepem existenţa ca un tot nestructurat, care primeşte, în cele din urmă, structură sau consistenţă prin intermediul proceselor cognitive pe care le folosim ca să ne raportăm lumii înconjurătoare. Relaţia dintre mintea umană şi realitate poate fi, deci, înţeleasă în două accepţiuni, şi anume: fie mintea reflectă o realitate pre-existentă, fie „creează" realitatea şi îi conferă structură.

Aşadar, relaţia sau interacţiunea minte-corp stabileşte noi premize pentru o aprofundare a rolului minţii în procesul producerii de sens. Dacă mintea şi corpul sunt independente sau separate, mintea umană transcede corpul şi se defineşte astfel în abstract, ignorând legăturile cu materialitatea corpului. În cel de-al doilea caz, mintea se defineşte direct în şi prin corp, ajungând astfel să producă ceea ce lingviştii numesc „sensuri încorporate" în existenţa fizică. Acest raport dintre corp şi minte joacă un rol semnificativ în producerea de sens. Mai exact, întrebarea ar fi dacă corpul omenesc participă în mod efectiv la transformarea semnelor şi formelor lingvistice în elemente purtătoare de sens. Iar dacă aşa stau lucrurile, rămâne să stabilim mai precis cum devin aceste forme purtătoare de sens. Practic, toate aceste eforturi caută să rezolve dilema esenţială a modului în care limbajul primeşte sens.

Răspunsurile la aceste întrebări, care gestionează raporturile dintre minte, limbaj şi cultură, sunt date în mod diferit, în funcţie de perspectiva asumată asupra minţii umane. Două perspective definitorii, cea „obiectivistă" şi cea „experienţialistă", domină gândirea actuală şi care ar trebui privite ca două poziţii extreme în înţelegerea minţii umane. Din perspectiva obiectivistă, mintea umană este modulară, iar fiecare aspect component al acesteia este guvernat de un set aparte de procese cognitive. Mintea umană se raportează la o realitate structurată ale cărei categorii sunt clar definite prin intermediul unor proprietăţi de bază pe care le împărtăşesc. Această realitate obiectivă va fi deci oglindită la nivel mental. Prin desprinderea de realitate, mintea se dovedeşte a fi independentă de corp sau de orice formă materială; mintea şi gândirea, prin excelenţă, vor fi abstracte. În mod similar, limbajul este înţeles ca o facultate independentă, având-şi propriile sale reguli abstracte şi universale. Drept urmare, producerea de sens se defineşte printr-un set de condiţii suficiente şi necesare, preluate din realitate unde există deja obiectul sau activitatea la care formele şi semnele lingvistice fac referire.

În opoziţie cu perspectiva obiectivistă, răspunsurile experienţialiste diferă în mod sistematic. În acest caz, realitatea nu mai apare ca pre-definită sau pre-structurată, ceea ce înseamnă că nu mai este independentă de factorul uman. Prin urmare, în realitatea exterioară nu se mai regăsesc categorii gata formate; altfel spus, realitatea nu există decât în măsura în care avem acces la aceasta prin intermediul unor experienţe unice şi particulare. Lumea percepută la nivelul minţii este construită imaginar pe măsură ce se acumulează o serie de experinţe, proiectate cu ajutorul procesului de categorizare (*categorization*), prin construirea unuor cadre de cunoaştere (*frames*) sau prin utilizarea metaforelor conceptuale (*conceptual metaphors*) – procese cognitive care facilitează aprofundarea experienţelor. Accesul la realitate se produce prin intermediul unor procese cognitive literale sau figurate (vezi metafora). În perspectiva experienţialistă, corpul joacă un rol decisiv în procesele mentale, iar din interacţiunea corpului cu

BDD-A8595 © 2013-2014 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:56:06 UTC)

mediul înconjurător rezultă categoriile minţii, gândirea este deci „încorporată”. Limbajul nu mai este văzut ca formă, ci este înţeles ca transmiţător principal al sensului.

Este clar că cele două perspective asupra lumii, corpului şi limbajului – perspectiva obiectivistă şi cea experienţialistă – oferă răspunsuri semnificativ diferite dilemelor privitoare la înţelegerea sensului şi a producerii acestuia în limbaj, minte şi cultură.

În încercarea de a clarifica raportul şi interacţiunea dintre limbaj şi mintea umană, lingvistica cognitivă face un inventar al operaţiunilor cognitive care acţionează la nivelul minţii şi prin a căror aport se poate ajunge la modelarea cunoştinţelor despre lume. Din acest punct de vedere, lingvistica cognitivă ia în considerare şi analizează un set de procese cognitive care şi-au câştigat doar mai recent statutul de procese mentale cu funcție cognitivă bine definită. Pe lângă procesele cognitive operaţionale deja cunoscute, cum ar fi percepţia, atenţia, punctul de vedere, categorizarea, aşezarea figurii în fundal, funcţia imaginilor-schemă, lingviştii cognitivi au început să-și lărgească câmpul de cercetare spre alte câteva mecanisme figurate, şi anume metafora şi metonimia.

Sensul, mintea și corpul

În cele ce urmează voi face o prezentare succintă a câtorva operaţiuni cognitive utilizate în lingvistica cognitivă şi care oferă, în acelaşi timp, o înţelegere mai cuprinzătoare a fenomenului de cunoaştere şi de producere a sensului. Aşadar, un prim proces cognitiv ar fi categorizarea sau, mai exact, sistemul de categorii conceptuale, esenţiale în formarea sensului. Întrebarea de cercetare a lingviştilor se referă la modul în care aceste categorii sunt reprezentate la nivelul minţii, din moment ce tocmai aceste reprezentări constituie baza unitară a categoriilor. Un prim pas în înţelegerea categoriilor conceptuale este acela care urmăreşte procesul prin care se dobândesc aceste categorii. Barsalou (1992: 26) prezintă cele cinci etape prin care se realizează acest proces al categorizării. Primul contact cu entitatea care urmează a fi categorizată se realizează la nivelul percepţiei; se formează astfel o descriere structurală a entităţii sau o configurare atentă a elementelor componente ale acestei entităţi. În următoarea etapă se caută un set de reprezentări categoriale în care respectiva descriere s-ar putea încadra, urmând ca în pasul imediat următor să fie luată o decizie cu privire la reprezentarea cea mai potrivită descrierii structurale făcute în prima etapă. Această decizie poate fi luată numai utilizând cunoştinţele pe care le avem deja cu privire la respectiva categorie, cunoştinţe care pot fi îmbunătăţite cu fiecare proces de categorizare, care poate astfel aduce elemente noi în reprezentare. Aceste etape succesive participă la formarea reprezentărilor categoriilor, proces care se derulează aproape automat şi foarte rapid, dar esenţial în raportul dintre realitate şi sensurile acesteia, aşa încât „una dintre cele mai semnificative abilităţi pentru supravieţuire este abilitatea de a categoriza obiectele şi evenimentele din jurul nostru. Prin crearea de categorii conceptuale dăm sens lumii; atunci când întâlnim obiecte şi evenimente noi, le atribuim unor categorii deja existente sau creăm altele noi în care le să le putem încadra. Producerea de sens se datorează în mare parte procesului de categorizare şi produsului acestui proces – categoriile conceptuale. De cele mai multe ori, formăm şi utilizăm categorii în mod inconştient şi fără niciun efort. Aşadar, producerea de sens este adesea şi o activitate inconştientă şi care nu solicită niniun efort.” Kővecses (2006: 36; trad. autorului)

Reprezentările categoriale pot fi înţelese exclusiv în relaţie cu modul în care se definesc categoriile conceptuale. Kővecses (2006) identifică trei modele prin care pot fi definite categoriile: în modelul clasic, dezvoltat de Lakoff (1987), categorizarea se produce în funcţie de trăsăturile esenţiale pe care le prezintă entităţile care vor fi categorizate. Pe lângă aceste trăsături, definite la rândul lor printr-un set de condiţii necesare şi suficiente, mai există şi un număr de trăsături periferice, desigur nu atât de importante în procesul categorizării. Fiecare membru al unei categorii date va împărtăşi aceleaşi trăsături esenţiale cu ceilalţi membri din categorie, aşa

BDD-A8595 © 2013-2014 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:56:06 UTC)

încât dacă una dintre trăsături nu apare în profilul unei entităţi, aceasta nu va fi inclusă în respectiva categorie, în logica teoriei condiţiilor necesare şi suficiente.

Pe de altă parte, un alt doilea model propus de către L. Wittgenstein 1986 [1953] în teoria sa asupra categoriei JOCULUI neagă prezenţa trăsăturilor esenţiale în definirea categoriilor. În opinia sa, nu există nicio trăsătură esenţială care să fie împărtăşită exclusiv de către toţi membrii unei categorii. În schimb, ceea ce conferă coerenţă reprezentărilor categoriale este un „aer de familie" între membrii unei categorii. Acestă teorie desfiinţează practic condiţiile necesare şi suficiente ale membrilor unei categorii, recunoscând forţa de reprezentare mai mare a anumitor membri, în defavoarea altora. Putem observa că într-o categorie există membri prototipici care reprezintă cel mai fidel respectiva categorie, iar această reprezentare prototipică variază cel mai adesea de la o cultură la alta: „termenul de *prototip cultural* sugerează că reprezentările noastre mentale ale categoriilor au un caracter atât cognitiv cât şi cultural." (Kővecses 2006: 36; trad. autorului)

În final, un al treilea model construieşte în reprezentarea categoriilor un membru-prototip, de natură abstractă, ceea ce înseamnă că trăsăturile acumulate sunt în fapt proprietăţile unor membri concreţi, proprietăţi preluate şi transformate în reprezentări abstracte. Aceste „modele exemplare" reprezintă „o serie liberă de memorii exemplare." (Kővecses 2006: 27; trad. autorului) Dincolo de aceste trei modele de categorizare, procesul de formare şi comprehensiune a categoriilor trebuie înţeles ca un proces cognitiv în esenţă, dar, tot atât de important, ca un proces pentru care cultura în care se produc categorizările joacă un rol esenţial.

Categorizarea se produce, aşadar, pe baza unui număr de trăsături ale membrilor unei categorii, fie că este vorba de proprietăţile esenţiale ale modelului clasic, fie că discutăm de o reprezentare prototipică sau de modele „exemplare". Insuficienţa acestei abordări, sesizată de Kővecses (2006), se referă la faptul că aceste liste de proprietăţi limitează în bună măsură cunoştinţele pe care le avem despre lume. Pentru a organiza experienţa noastră în lume într-un mod mai coerent, lingvistica cognitivă propune spre discuţie un alt proces de cogniţie, mai cuprinzător şi mai ambiţios prin intenţii. Listele cu proprietăţi ale categoriile conceptuale sunt înlocuite acum prin crearea unor cadre de cunoştere (*frames*) care nu mai au doar un simplu rol de inventariere a proprietăţilor, ci iau în calcul chiar structura categoriilor conceptuale, precum şi conexiunile conceptuale dintre proprietăţi. De data aceasta, sensul se produce prin intermediul acestor cadre care „constituie un sistem enorm şi complex despre lume. Această reţea largă de cadre reflectă cunoştinţele pe care le folosim în utilizarea limbajului (de exemplu, cum ne dăm seama de sensul produs), precum şi modul în care gândim şi acţionăm în lume" (Kővecses 2006: 69; trad. autorului).

Cadrele pe care le creăm imaginar provin din directa noastră interacţiune cu lumea, din experienţele pe care le includem într-un anume cadru, în funcţie de mai mulţi factori; spre exemplu, în funcţie de răspunsul emoţional faţă de o situaţie sau în funcţie de convingerea pe care o avem că respectivul cadru ne va spori influenţa acţiunii noastre. Din această perspectivă, aceste cadre cognitive arată clar modalitatea în care se înţeleg sensurile cuvintelor şi, prin extensie, lumea în care negociem raporturile cu diferitele problematici care ni se propun spre rezolvare. În final, cadrele de cunoaştere se dovedesc a fi produse culturale autentice care vehiculează înţelesul pe care o anumită cultură îl împărtăşeşte parţial sau total. Aşadar, cadrele sunt deschise unei variaţii în interiorul aceleaşi culturi sau între mai multe culturi, ceea ce duce la concluzia că anumite cadre pot exista exclusiv într-o anumită cultură sau într-un număr restrâns de culturi, lucru ce conferă specificitate culturală. În această reprezentarea concretă a culturilor nu există o realitate obiectivă apriorică, atâta timp cât formarea acestor cadre se produce prin reprezentări mentale ale imaginaţiei noastre.

În consecinţă, atât procesul de categorizare, cât şi acela al formării de cadre ale cunoaşterii facilitează descoperirea sensului în lume, sau, altfel spus, dau sens unei realităţi mai apropiată acum de limbaj şi de mintea umană. Şi tocmai această deschidere a limbajului face posibilă acceptarea unui număr mai variat de procese de cogniţie, atribuite anterior strict

BDD-A8595 © 2013-2014 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:56:06 UTC)

limbajului literar. Metafora şi metonimia sunt preluate în studiul ştiinţelor cognitive într-un înţeles complet nou, ceea ce înseamnă că cele două figuri de stil părăsesc cadrele limbajului ornamental sau literar pentru a juca un rol important în experienţa socială şi mult mai concretă a lumii în care trăim. Într-o nouă accepţiune, metafora şi metonimia structurează experienţele cel mai des vehiculate, dau formă percepţiei şi acţiunilor noastre; practic, metafora şi metonimia devin structuri conceptuale „alături de care trăim", într-o parafrază a studiului fundamental al celor doi cercetători, George Lakoff şi Mark Johnson, *Metaphors We Live By,* publicat iniţial în 1980. Teza pe care o propun cei doi lingvişti reconsideră rolul metoforei în limbajul cotidian, abordare care anulează tratarea metaforei ca simplu element al imaginaţiei poetice sau al limbajului retoric ornamental. Metafora reprezintă acum mai mult decât o manieră aparte de exprimare, primind o funcţie nouă, aceea de a influenţa direct modul de gândire şi de acţiune vehiculat în experienţele cotidiene: „metafora pătrunde în viaţa cotidiană, nu numai în limbaj, dar şi în gândire şi acţiune. Sistemul nostru conceptual obişnuit, în baza căruia gândim şi acţionăm, este fundamental metaforic." (Lakoff & Johnson 2003 [1980]: 3; trad. autorului)

Această reevaluare a metaforei, având un rol conceptual, propune în fapt o reevaluare a întregului sistem conceptual: conceptele cu ajutorul cărora dăm sens lumii nu mai rezidă exclusiv în intelect, ci coboară spre un nivel mai concret al experienţelor, acela al percepţiei, al orientării în lume sau al relaţionării faţă de realitatea înconjurătoare. Metaforei i se conferă o bază experienţială, ignorată iniţial, dar reconsiderată de lingivistica cognitivă, şi redefinită ca „figură conceptuală": „*În fapt, credem că nicio metaforă nu poate fi înţeleasă sau chiar reprezentată adecvat, independent de baza sa experienţială."* (Lakoff & Johnson 2003 [1980]: 19; trad. autorului)

Pentru cognitivişti, metafora derivă dintr-o bază experienţială sau direct din experienţa corporalităţii, din conexiunile neuronale transmise corpului de către creier. Această ipoteză a dat naştere unei recente teorii în studiile de neurologie: „creierul este cel care conduce corpul, iar dacă metafora se află în corp, aceasta trebuie să existe şi în creier. Experienţa încorporată rezultă în anumite conexiuni neuronale între zone ale creierului." (Kővecses 120; trad. autorului) Metafora depăşeşte stadiul unui simplu fenomen lingvistic, izolat în limbajul poetic, devenind în acelaşi timp şi un fenomen conceptual, socio-cultural, neuronal, înscris în datele corporalităţii. Având statutul unui fenomen complex, metafora funcţionează prin conectarea a două domenii de experienţă, diferite din punct de vedere conceptual sau, în termenii utilizaţi în ştiinţele cognitive, conexiunea se realizează printr-o *cartare* între două domenii de experienţă (*cross-domain mapping*). Alegerea celor două domenii nu este accidentală, ci se face în funcţie de similarităţile generice pe care le afişează cele două domenii luate în considerare, ceea ce înseamnă că aceste domenii devin relevante împreună şi pot fi astfel corelate în experienţă.

La rândul ei, metonimia, la fel ca şi metafora, participă acum la un proces atât cognitiv, cât şi cultural, cu rolul de a conceptualiza experienţa, şi nu doar de a ornamenta lingvistic aspecte ale acestei experienţe. Spre deosebire însă de metaforă, metonimia se realizează într-un singur domeniu al experienţei (putem vorbi de o cartare în cadru aceluiaşi domeniu – *within-domain mapping*), în care un element din domeniul respectiv va înlocui un alt element din acelaşi domeniu: „metonimia le îngăduie vorbitorilor să aibă acces mental la un element printr-un alt element, aflat în relaţie cu primul, iar relaţia este fie una convenţională în sistemul conceptual sau poate fi descifrată într-un context dat." (Kővecses 2006: 130; trad. autorului)

Referințe bibliografice:

BARSALOU, Lawrence 1992: *Cognitive Psychology: An Overview for Cognitive Scientists*, Lawrence Erlbaum, Hillsdale, NJ:.

BDD-A8595 © 2013-2014 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:56:06 UTC)

KÖVECSES, Zoltán 2006: *Language, Mind, and Culture. A Practical Introduction*, Oxford University Press, Oxford.
LAKOFF, George 1987. *Women, Fire, and Dangerous Things: What Categories Reveal about the Mind*, The University of Chicago Press, Chicago.
LAKOFF, George, Mark Johnson 2003 [1980]: *Metaphors We Live By*, The University of Chicago Press, Chicago, London.
STOCKWELL, Peter. 2002. *Cognitive Poetics: An Introduction*. London: Routledge.
WITTGENSTEIN, Ludwig 1986 [1953]: *Philosophical Investigations*, Basil Blackwell, Oxford. Transl. by G.E.M. Anscombe.

** Această lucrare a fost finanțată din contractul POSDRU/159/1.5/S/140863, proiect strategic ID 140863 (2014), cofinanțat din Fondul Social European, prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007 – 2013.*

BDD-A8595 © 2013-2014 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:56:06 UTC)